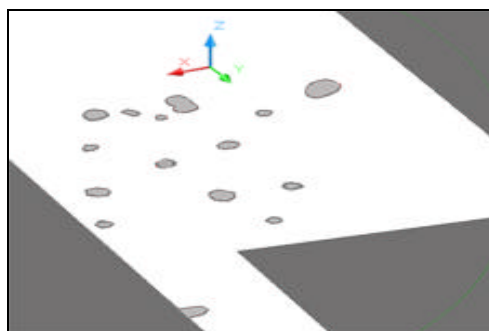

Laakdal-Vorst Oost-Molenveld

25-26 augustus 2008

Rapport proefsleuvenonderzoek

Project: DE-08LAOM
Vergunning R-O Vlaanderen: 08-28888 2008/166

COLOFON

Titel: Laakdal-Vorst Oost-Molenveld, 25-26 augustus 2008. Rapport proefsleuvenonderzoek.

Project: DE-08LAOM

Vergunning R-O-Vlaanderen: 08-28888 2008/166

Auteur: Bart Jacobs (Dienst Erfgoed, Provincie Antwerpen)

Eigendomsrecht inhoud en illustraties: Provincie Antwerpen, dienst Erfgoed

Tijdstip van publicatie: september 2008

Tijdstip van terreinwerk: 25-26 augustus 2008

Uitvoering van terreinwerk: Dienst Erfgoed (Bart Jacobs en Ignace Bourgeois)

Verantwoordelijke uitgever: dienst Erfgoed Provinciebestuur Antwerpen

Locatie van uitgave: Antwerpen

Inhoudstafel

1. Omgevingsanalyse

- 1.1 Situering
- 1.2 Geografische en bodemkundige situatie
- 1.3 Archeologische gegevens in de omgeving

2. Het project

- 2.1 Aanleiding
- 2.2 Uitvoering

3. De resultaten

- 3.1 Sporen
- 3.2 Aardewerk
- 3.3 Analyse

4. Besluit

5. Bijlagen

- 5.1 Sporentabel
- 5.2 Overzichtsplan
- 5.3 Selectie van foto's

1. Omgevingsanalyse

1.1 Situering

Het projectgebied ligt ten westen van het dorpscentrum van Vorst, deelgemeente van Laakdal. Het ligt ten zuiden van de expresweg N141 en de parallel lopende Toke Van Nestestraat. Het betreft in deze fase een 1,5 ha groot weiland waar na verkaveling een nieuwe straat de wooninbreiding zal ontsluiten.

1.2 Geografische en bodemkundige situatie

Het projectgebied ligt op een uitgestrekte oost-west gerichte zandrug tussen de valleien van de Grote en de Kleine Laak. De zandrug is historisch gezien steeds een uitgelezen plaats geweest voor bewoning en landbouw. Hiervan zijn de antropogene bodems getuige. Het reliëf is uitgesproken en valt perfect samen met de grens vallei-antropogene gronden. Op het terrein werd vastgesteld dat de bewaring van het antropogeen opgehoogd pakket variabel was. Op de oostelijke helft was de bouwvoor amper 40 centimeter, westwaarts was de dikte 70-80 centimeter en kon een duidelijke oude ploeglaag afgelijnd worden. Echte plaggenbodems waren niet te onderscheiden.

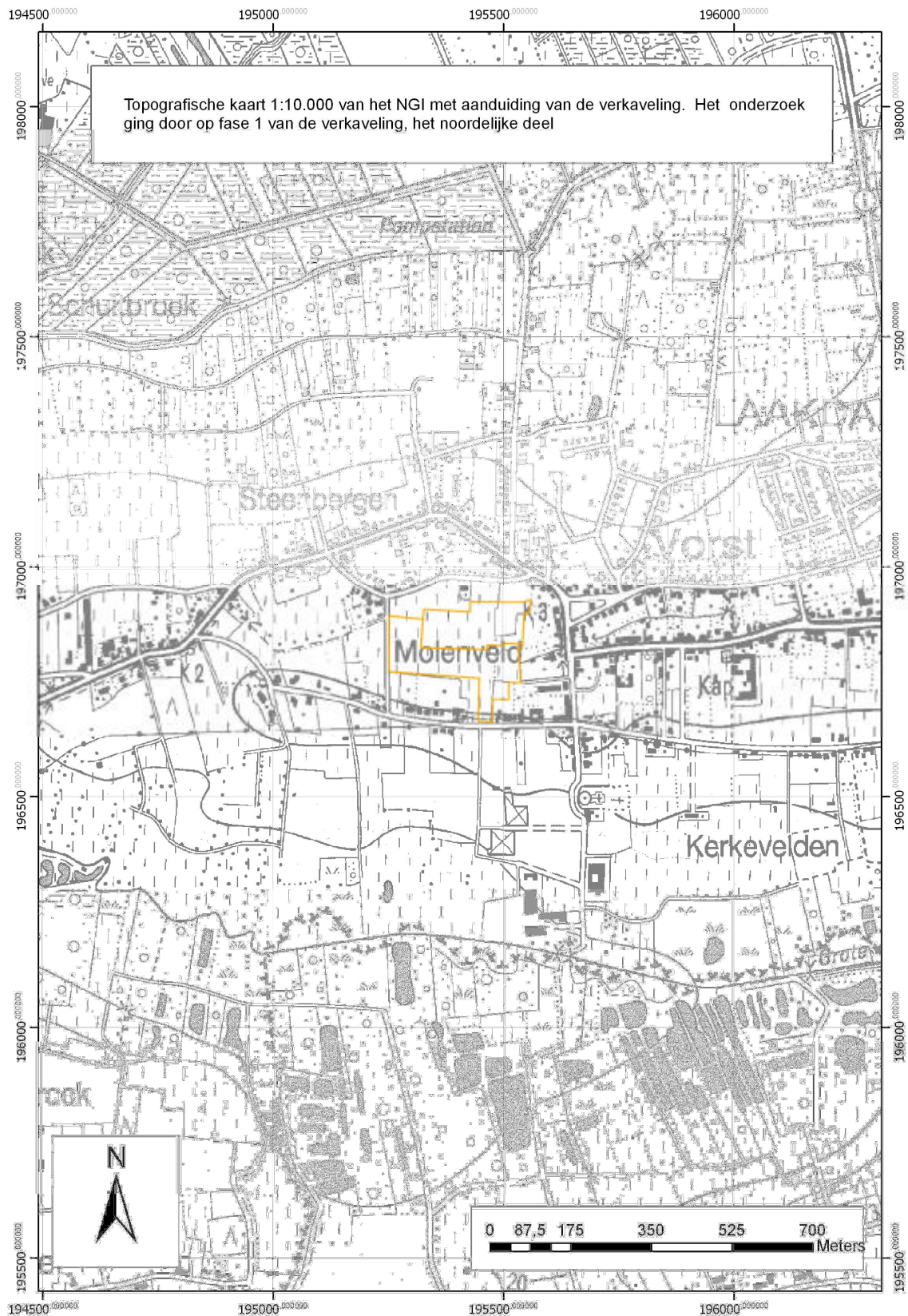
De leesbaarheid van de sporen werd bemoeilijkt door een sterk geconcentreerde mollenactiviteit. Hier en daar was ijzerconcretie op te tekenen. De meeste sporen waren door de bioturbatie en de sterke uitloging slecht zichtbaar. De sterke degradatie van archeologische sporen is vermoedelijk te verklaren door de zuurtegraad van de bodem. Enkele doorsneden van de sporen brachten uitsluitsel over de vage sporen, waarvan de omtrek dikwijls aan de oppervlakte onleesbaar geworden was door mollengangen. In profiel waren deze sporen echter duidelijk af te lezen.

1.3 Archeologische gegevens in de omgeving

De naam Molenveld herinnert aan de laat-middeleeuwse molen die zich ten zuiden van de percelenblok bevond. Ook de pastorie en de kerk hebben een laat-middeleeuwse kern. Op 560 meter ten zuiden vinden we op de valleirand een zestiende-eeuwse schans terug. De schaarsheid aan gegevens is vooral te wijten aan de afdekking door de dikke humuslaag, die oppervlaktevondsten weinig waarschijnlijk maakt.

De huidige kennis heeft eveneens te maken met een gebrek aan onderzoek. Rond 1963-1964 vond een opgraving plaats door de Antwerpse Vereniging van Bodem- en Grotonderzoek, nu de Antwerpse Vereniging voor Bouwhistorie en Geschiedenis op de vindplaats Steenberg. Daar bevonden zich de muurresten (kalksteen), substructies (ijzeroer) en resten van kalkvloeren van een Romeinse villa. Na onderzoek en opmetingen werden de resten intact achtergelaten. Uit recente boringen heeft de dienst Erfgoed echter op het terrein kunnen vaststellen dat er enkel nog los puin in de ondergrond te vinden is. Sinds 2000 heeft een pachter de landbouwgronden gediepploegd om de 'hinderlijke' stenen op een paar jaar kappot te ploegen.

Er is geen twijfel dat dit Romeins gebouw niet geïsoleerd kan voorkomen. Het wijst op een bewoningskern of handelsroute. De ligging van de Romeinse villa is dan ook indicatief voor de archeologische potentie van het gebied.

2. Het project

2.1 Aanleiding

De Intercommunale Ontwikkelingsmaatschappij voor de Kempen (IOK) verzocht de dienst Erfgoed om bijstand bij het voorbereiden en uitvoeren van een vooronderzoek in het kader van een realisatie van een verkaveling. Van de oorspronkelijke verkaveling werden slechts enkele percelen in de eerste fase onteigend of aangekocht door de IOK. Op deze percelen zou immers de verkavelingsweg getrokken worden. Het gaat dus om de meest centrale gelegen kavels.

2.2 Uitvoering

De IOK stond in voor een aannemer en graafkraan, de dienst erfgoed zorgde voor klein materiaal. Het aanleggen van de sleuven gebeurde op 25 en 26 augustus 2008. De uitvoering werd verzorgd door archeologen Bart Jacobs en Ignace Bourgeois van de dienst Erfgoed. De sleuven werden zoveel mogelijk opgeschaafd. Elk spoor werd gefotografeerd met maatbalk, noordpijl en identificatiebord, beschreven en met een GPS (nauwkeurigheid 1 cm) door de provinciale landmeter Guido Van Roy ingemeten met een minimum van acht punten voor kleine sporen. Op 26 augustus werd een werfcontrole uitgevoerd door Alde Verhaert, erfgoedconsulente R-O Vlaanderen. Naar aanleiding van dit bezoek werd besloten dat het voor de determinatie noodzakelijk was een 10-tal sporen te couperen. Deze werden vervolgens gedocumenteerd.

De sleuven werden aangelegd met een breedte van één graafbak (ca. 185 cm.) over de totale lengte van het terrein. Tussen de sleuven ligt een afstand van 15 meter van as tot as. Dit geeft in theorie een dekking van 12,33 %. In realiteit valt er steeds een stuk weg door vergraving, obstakels e.d.

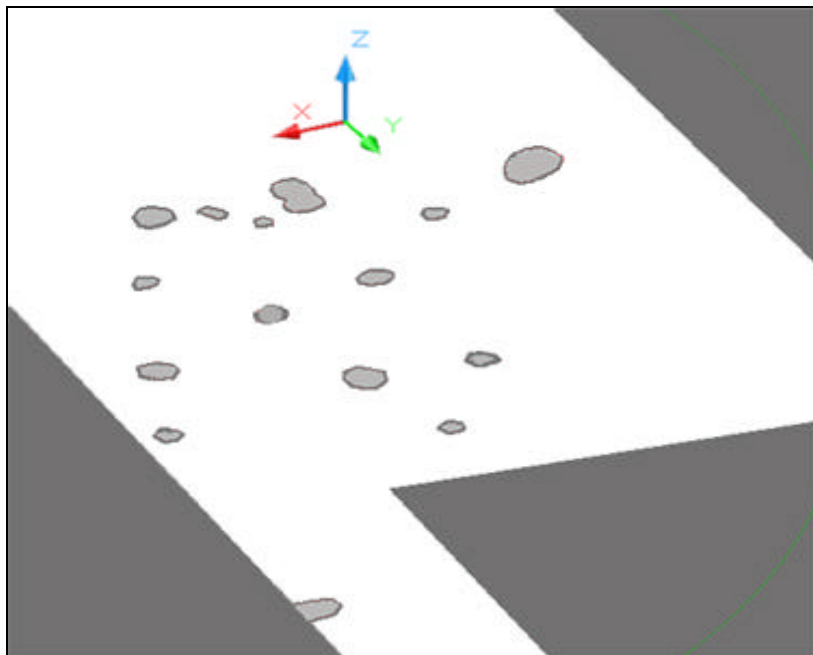
3. De resultaten

3.1 Sporen

De sporen worden sleuf per sleuf besproken. Algemeen genomen kunnen de sporen aan de hand van hun fysische eigenschappen herleid worden tot 3 groepen: 1) kuilen, enkele grachten en paalkuilen met een lichtgrijze kleur, 2) enkele bredere middeleeuwse of post-middeleeuwse grachten 3) extractiekuilen en sporen van ontginning.

Sleuf 1

Aangezien de sleuf vrijwel onmiddellijk samenviel met een mogelijke (post?-) middeleeuwse perceelsgracht, werd het tracé na een kleine 40 meter westwaarts verlegd. In het nieuwe tracé verschenen enkele licht grijsbruine sporen die een sterke uitloging gekend hebben en door bioturbatie soms slecht afgelijnd voorkwamen in het grondvlak. Wel viel op dat de eerste sporen in één lijn lagen en als paalkuilen konden gezien worden. Omwille van het feit dat de sleuf verder nagenoeg geen sporen bevatte, werd onmiddellijk overgegaan tot een klein kijkvenster om een beter zicht op de densiteit en aard van de sporencluster te krijgen. De sporen bevonden zich in een concentratie van 6 op 10 meter. Het gaat over een 15-tal sporen. Het is duidelijk dat proefsleuf en kijkvenster niet de volledige structuur gevat hebben. Door de slechte zichtbaarheid kan mogelijk na het eventueel verdiepen nog meer opduiken in deze zone.

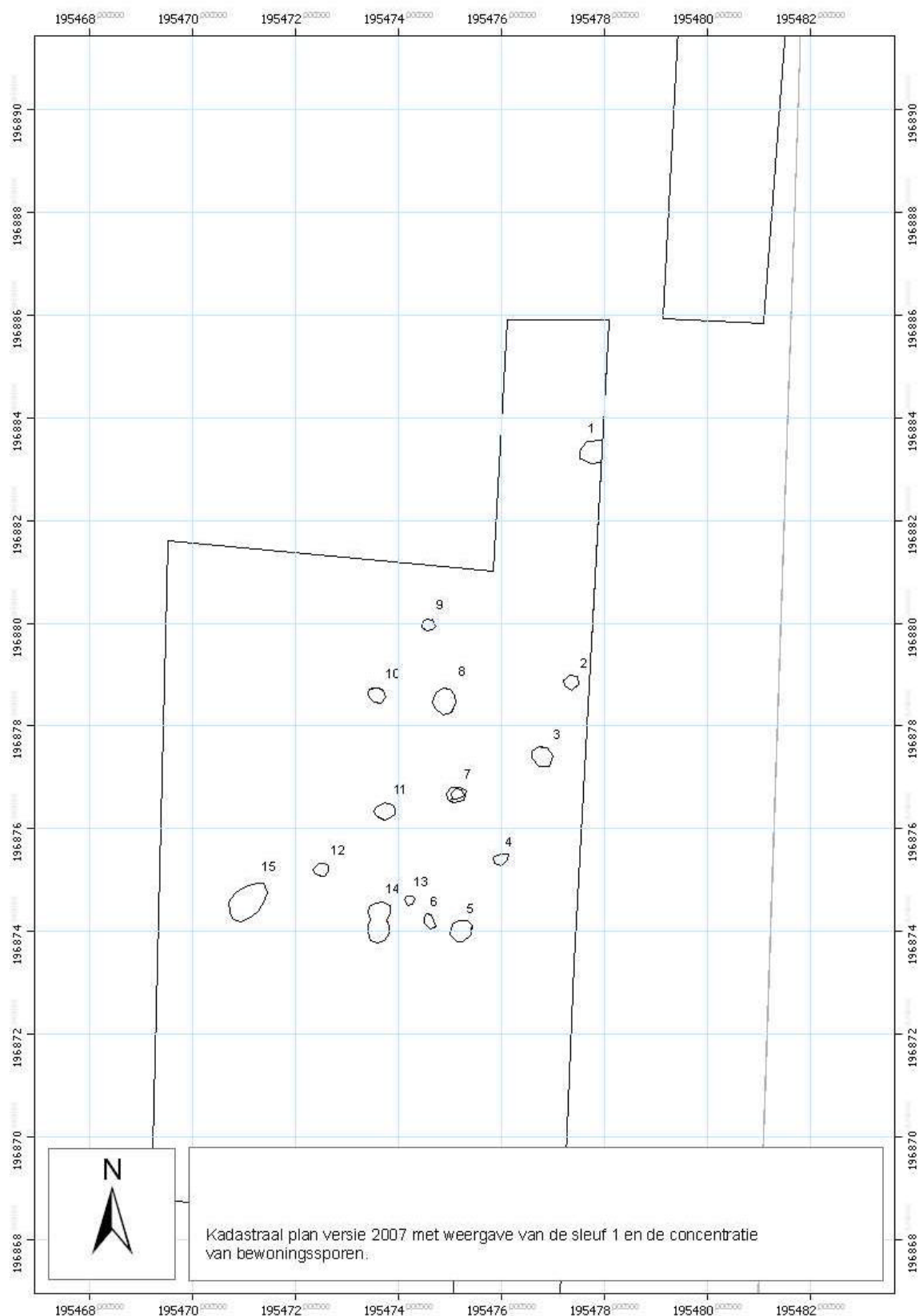

Schuin overzicht van de opmetingen van de bewoningssporen in sleuf 1 richting zuidwesten

Sleuf 2

In het zuiden van de sleuf werd spoor 1 aangesneden, een 1,2 meter brede gracht van donkerbruine vulling. De gracht loopt door over sleuven 3 en 4. De kleur, omvang en de vulling laten vermoeden dat de gracht ten vroegste in de middeleeuwen te dateren is. Geen materiaal werd aan de oppervlakte aangetroffen.

Sporen 2, 3, 6-9, 11 sluiten aan bij de paalkuilen uit sleuf 1. Het zijn vage grijze sporen die door de mollengangen verstoord worden. Sporen 5, 10, 13, 14 en 15 kennen een gelijkaardige vulling, maar zijn vermoedelijke afvalkuilen. Spoor vijf bevatte aan het oppervlak sporen van houtskool. Spoor 11 is een smalle gracht met dezelfde grijze kleur en loopt door over sleuven 3 en 4. Spoor 4 is een windval.

Sleuf 3

Verspreid over de sleuf vinden we opnieuw kleinere ronde sporen met een grijze vulling. Het gaat over vermoedelijke paalkuilen (zie plan: sporen 1, 8-10, 15-16, 17-18 (?), spoor 12 idem, maar met veel houtskool in de vulling).

Een viertal grijze kuilen tussen de 50 en de 80 cm. doorsnede sluiten aan bij de sporen. Sporen 3, 4, 17 en 18 kunnen natuurlijk zijn. Opmerkelijk is het voorkomen van twee grachten van meer dan een meter breed (spoornummers 2, 7), zonder dat we de grachten in de naburige sleuven terugvinden.

Sleuf 4

Buiten de grachten (spoornummers 1 en 6) die reeds in sleuf 2 werden opgetekend, valt op dat de densiteit terugvalt. Dit is gezien de smalle sleuven mogelijk door het toeval te verklaren. Kuil 2 en paalkuilen 4-5, 7-9 sluiten aan bij de grijze sporen uit sleuven 1 tot en met 3. Spoor 3 is mogelijk van natuurlijke oorsprong of een extractieput. Dat kan slechts na een vlakdekkende analyse en verdieping worden uitgesloten.

Sleuf 5

Enkel de zuidelijke sporen (6-8), kuilen die wat betreft fysische kenmerken aansluiten bij de zuidelijke sporen uit sleuf 4, overtuigen. De gracht met spoornummer 5 leverde een bakstenen fragment op. Sporen 1 tot en met 4 zijn mogelijk archeologische sporen, maar de leesbaarheid is slecht en de vulling niet overtuigend. Sporen 1 en 2 dragen een zwarte verkleuring. Een verklaring voor de vorm en de vulling is dat het over natuurlijke sporen kan gaan.

Sleuf 6

De afname in densiteit is hier volledig. Mogelijk 1 paalkuil en 1 kuil zoals spoor 1 uit de vorige sleuf.

Sleuf 7

De sporen in het zuiden (7 en 8), sluiten aan bij de zuidelijk sporen uit sleuven 4 en 5. Naast een duidelijke grote kuil (spoor 1) en twee lensvormige houtskoolrijke sporen, zijn het vooral grachten 4 en 5 die duidelijk een apart verhaal verderzetten. Mogelijk gaat het over dezelfde gracht 5 uit sleuf 5 die in sleuf 8 samenloopt met gracht met nummer 4. Het enige zeer grote spoor, nummer 6, is opnieuw niet overtuigend antropogeen. De tweeledige verklaring (extractiekuil of natuurlijk spoor) is ook hier opnieuw mogelijk.

Sleuf 8

Buiten de zwarte kleur in spoor 4 van deze sleuf, geven de eerste vier sporen een vage indruk. Spoor 6 is een enorme kuil waar centraal een zwarte verkleuring in aanwezig is, mogelijk door wat weinig materiaal. Het kan hier gaan om een boomval. Gracht 5 sluit vermoedelijk ergens aan bij de vorige sleuf. Gracht met spoornummer 7 loopt over sleuf 9 door tot in sleuf nummer 10.

Sleuf 9

De eerste vijf sporen hebben een gelijkaardige vulling van grijsbruin zand en kunnen als antropogene kuilen gezien worden. Ook 7, 8, 9 en 10 zijn duidelijke sporen.

Sporen 6, 11 en 13 zijn vermoedelijk van natuurlijke oorsprong, zoals bv. boomvallen.

Sleuf 10

Sleuf 10 bevatte vooral een groot aantal vormeloze en moeilijk af te lezen kuilsporen (Spoornummers 1, 2, 4, 5, 6) en een duidelijk rechthoekige kuil (spoor 7). Spoor 9 is een

duidelijk grijsbruin spoor. Spoor 3 is een mooi rond en duidelijk spoor met een donkere bijna zwarte kleur, mogelijk door een hoog houtskoolgehalte.

Tot slot kunnen we vermelden dat de analyse van de sporen bevestigd werd toen na overleg met RO-Vlaanderen besloten werd enkele sporen te couperen. Hierbij viel vooral op dat de paalkuilen goed zichtbaar waren in profiel, maar dat gracht 5 uit sleuf 5, nauwelijks 10 centimeter bewaard was.

3.2 Aardewerk

Over de aardewerkvondsten kan weinig worden gezegd. Noch uit het grondvlak, noch uit de gecoupeerde vondsten werd veel aardewerk gehaald.

Kleine fragmentjes handgevormd aardewerk werden uit spoor 5 van sleuf 2 gehaald. Spoor 4 uit sleuf 4 leverde naast een vermoedelijke varkenstand ook een groot aantal scherven van één individu op. Het is hardgebakken en op het wiel gedraaid, licht oxiderend gebakken beige aardewerk met een knik op de overgang van buik naar bodem. De bodem is bol. De wand is effen, maar niet glad noch versierd. Het leunt aan bij Maaslands wit en is dus mogelijk te dateren in de volle middeleeuwen.

3.3 Analyse

De eerste drie sleuven en de zuidelijke sporen uit sleuven 4, 5 en 7 sluiten aan bij éénzelfde zone. Het zou gevaarlijk zijn ervan uit te gaan dat daartussen niets ligt. Algemeen kunnen de sporen samengevat worden als bewoningssporen. Een voorzichtige eerste interpretatie van de lijnvormige opstelling en concentratie aan het kijkvenster in sleuf 1, wijst in de richting van een bijgebouw.

Een tweede groep van duidelijke sporen, in het noordwesten van de onderzoekszone, begint met spoor 1 van sleuf 7. Het is vooral sleuf 9 die duidelijke sporen bevat. Het gebrek aan materiaal laat ons enkel met de nodige voorzichtigheid toe op basis van het voorkomen van de sporen aan te nemen dat ze uit een andere periode dateren dan de oostelijke cluster sporen. De groep sporen wijst in eerste instantie niet op bewoning, maar eerder om artisanale activiteiten, afvalkuilen of perifere zone van een bewoningszone.

Enkel een vervolgonderzoek kan de dateringen staven. Hierbij zal regelmatig nood ontstaan aan verdiepen van het opgravingsvlak om de zichtbaarheid van de sporen te verbeteren. De sporen in de oostelijke helft zijn mogelijk protohistorisch op basis van fysisch voorkomen en de kleine brokken handgevormd aardewerk. Dat is echter niet hard te maken wegens gebrek aan vondsten.

De densiteit is gemiddeld, hier en daar zijn duidelijk concentraties. Mogelijk zal hier en daar verdiept moeten worden om een beter zicht te krijgen. Bioturbatie in de vorm van mollen zorgen voor een slechte zichtbaarheid van de reeds vage sporen.

Sporen van ijzerconcretie wijzen op weinig mogelijkheid op bewaring van pollen en ander organisch materiaal.

4. Besluit

Voldoende sporen wijzen op de aanwezigheid van een archeologische vindplaats. De sporen kunnen opgedeeld worden in twee zones, een oostelijke zone met bewoningssporen van sleuf 1 tot en met 5 en een noordwestelijke zone in de buurt van sleuven 7 tot en met 10. Een vervolgonderzoek is nodig om deze sporen te onderzoeken. Dat kan door het aanleggen van twee werkputten in deze zones. In een aansluitende fase moet onderzocht worden of de aangrenzende zone uit te sluiten zijn van archeologische activiteit. Voor de volledige zone kan mogelijk het verloop van de grachten gevolgd worden in sleuven.

Vastgesteld werd dat ook de terreinen ten oosten van de onderzoekszone eigendom zijn van het IOK en dat de gewassen die er op staan door de gebruiker (ex-eigenaar) geen waarde meer hebben wegens het slechte seizoen. Deze zone sluit aan bij de concentratie bewoningssporen. Het is essentieel dat dit terrein in de uitbreiding van de oostelijke werkput wordt meegenomen.

5. Bijlagen

5.1 Sporentabel

Sporentabel 08LAOM

sleuf	spoor	aard	kleur	materiaal	opmerking
1	1	kuil	licht grijsbruin		op het plan kreeg het eerste spoor, een gracht, geen nummer
1	2	paalkuil	licht grijsbruin		
1	3	paalkuil	licht grijsbruin		
1	4	paalkuil	licht grijsbruin		
1	5	paalkuil	licht grijsbruin		
1	6	paalkuil	licht grijsbruin		
1	7	paalkuil	licht grijsbruin		
1	8	paalkuil	licht grijsbruin		
1	9	paalkuil	licht grijsbruin		
1	10	paalkuil	licht grijsbruin		
1	11	paalkuil	licht grijsbruin		
1	12	paalkuil	licht grijsbruin		
1	13	paalkuil	licht grijsbruin		
1	14	paalkuil	licht grijsbruin		
1	15	kuil	grijsbruin		
2	1	gracht	grijsbruin		
2	2	kuil	grijsbruin		
2	3	kuil	grijsbruin		
2	4	windval			
2	5	kuil	grijsbruin tot zwart		
2	6	paalkuil	licht grijsbruin		
2	7	paalkuil	licht grijsbruin		
2	8	paalkuil	licht grijsbruin		
2	9	paalkuil	licht grijsbruin		
2	10	kuil	licht grijsbruin		
2	11	paalkuil	licht grijsbruin		
2	12	gracht	grijsbruin		
2	13	kuil	donker grijsbruin		
2	14	kuil	donker bruin		
2	15	kuil	grijsbruin		
3	1	paalkuil	licht grijsbruin		vaag
3	2	gracht	grijsbruin		
3	3	kuil, mogelijk natuurlijk	bruin, grijs, wit		natuurlijk?
3	4	kuil, mogelijk natuurlijk	bruin, grijs, wit		natuurlijk?
3	5	gracht	licht grijsbruin		
3	6	kuil	grijsbruin		
3	7	gracht	grijsbruin		buigt af?
3	8	paalkuil	bruin grijs		
3	9	paalkuil	bruin grijs		
3	10	paalkuil	bruin grijs		
3	11	kuil	licht grijsbruin		

3	12	paalkuil	grijsbruin met houtskool		
3	13	kuil	grijsbruin, wit, Fe-concretie		
3	14	geschraapt	geschraapt		
3	15	paalkuil	grijsbruin		
3	16	paalkuil	grijsbruin		
3	17	paalkuil	grijsbruin		
3	18	paalkuil	grijsbruin		
3	19	(paal?-)kuil	grijsbruin, fijnmazig gevlekt		lensvormige ophoping leem aan de zijkant
3	20	gracht	grijsbruin		
4	1	gracht	grijsbruin		
4	2	kuil	grijsbruin		
4	3	natuurlijke? Kuil	grijs, bruin, wit gevlekt		of extractiekuil
4	4	paalkuil?	donker grijsbruin met houtskool		bevatte varkenstand en middeleeuws aardewerk
4	5	kuil	grijsbruin, gevlekt		
4	6	gracht	grijsbruin		
4	7	paalkuil	licht grijsbruin		
4	8	paalkuil	licht grijsbruin		
4	9	paalkuil	licht grijsbruin		
5	1	kuil?/boomval?	grijs tot zwart, gevlekt		
5	2	natuurlijke kuil?	grijs tot zwart, gevlekt		
5	3	kuil	grijsbruin		
5	4	kuil?/boomval?	grijsbruin, wit, bruin		
5	5	gracht	grijsbruin	bastenen fragment	(post?-) middeleeuws
5	6	kuil?	grijsbruin		
5	7	kuil	grijsbruin tot zwart		
5	8	kuil	grijsbruin		
6	1	paalkuil	grijsbruin		
6	2	kuil?/boomval?	grijs, bruin, wit gevlekt		
7	1	kuil	grijsbruin		
7	2	paalkuil?	bruin tot zwart (houtskool)		
7	3	kuiltje?	bruin tot zwart (houtskool)		
7	4	gracht	grijsbruin		
7	5	gracht	grijsbruin		
7	6	kuil?/boomval?	wit, grijs gevlekt		
7	7	paalkuil	grijsbruin, licht grijs		
7	8	paalkuil?	uitgelood, lichtgrijsbruin		
8	1	kuiltje?	grijsbruin tot bruin	mogelijk natuurlijk	
8	2	kuil?	grijsbruin tot bruin		
8	3	kuil?	grijsbruin tot bruin		
8	4	kuil?	grijsbruin tot bruin, zwart		
8	5	gracht	grijsbruin		
8	6	kuil?	grijsbruin tot zwart gevlekt		

8	7	gracht	grijsbruin		
8	8	kuil? Vierkant?	bruin, lichtbruin tot wit		
9	1	kuil	grijsbruin		
9	2	(paal?-)kuil	grijsbruin		
9	3	kuil?	grijs tot zwart		
9	4	kuil	grijsbruin		
9	5	kuil	grijsbruin		
9	6	kuil?/boomval?	bruin, wit en grijs		niet op plan
9	7	kuil	grijsbruin		
9	8	kuil	grijsbruin		
9	9	kuil	grijsbruin		
9	10	paalkuil	donker grijsbruin	rood geglazuurd	niet op plan
9	11	kuil?/natuurlijk?	grijs tot bruin gevlekt		
9	12	gracht	grijsbruin		
9	13	natuurlijk?	grijs tot grijsbruin		
10	1	kuil?	bruin tot grijsbruin		
10	2	kuil?	bruin tot grijsbruin		
10	3	paalkuil	grijsbruin tot zwart		
10	4	kuil?	bruin tot grijsbruin		
10	5	kuil?	bruin tot grijsbruin		
10	6	kuil?	bruin tot grijsbruin		
10	7	kuil	grijsbruin		
10	8	gracht	grijsbruin		
10	9	kuil	grijsbruin		
10	10	gracht	grijsbruin		

5.2 Overzichtsplan van de sleuven en sporen

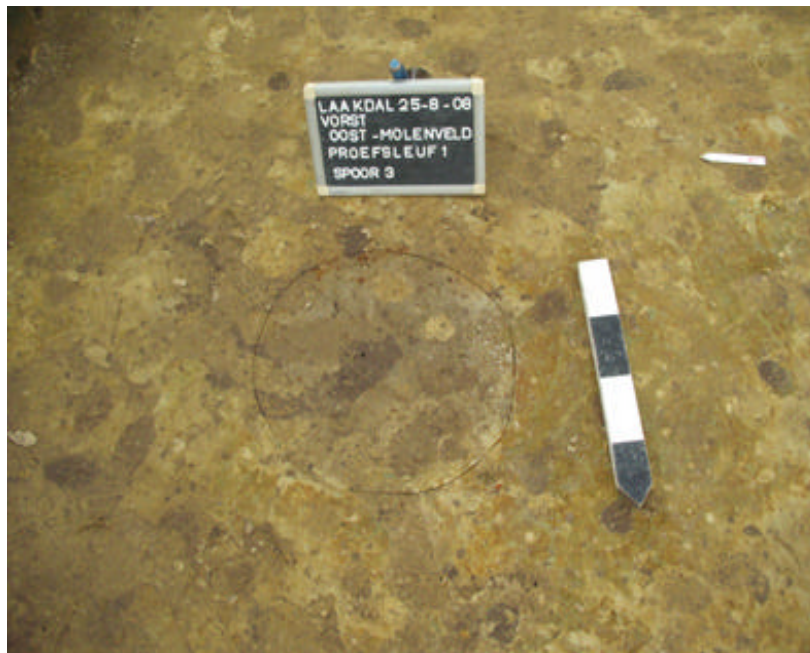
5.3 Selectie van foto's

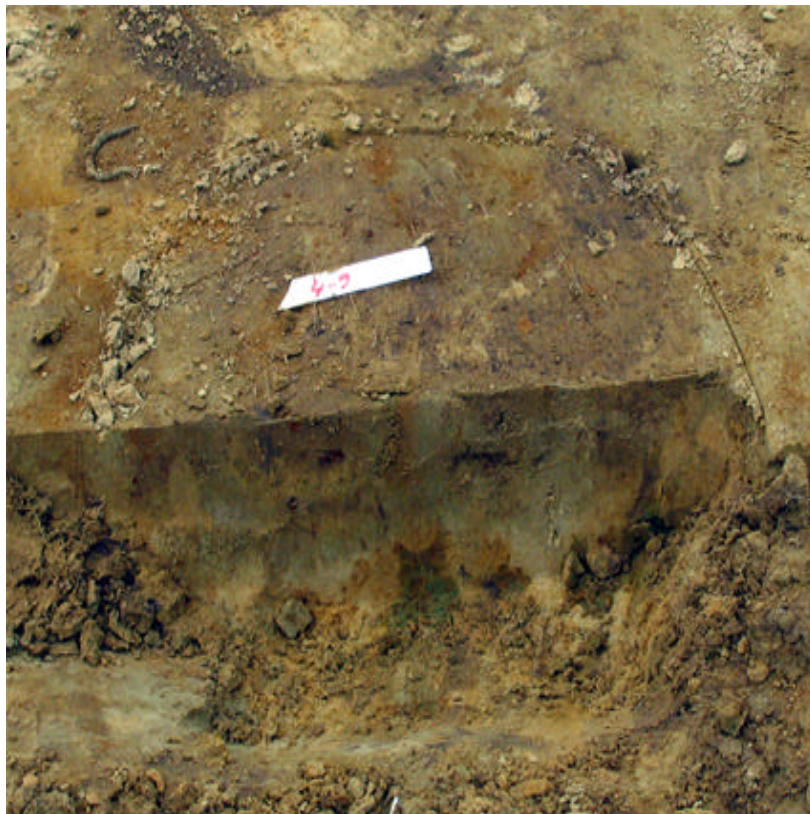
Overzicht van het kijkvenster in sleuf 1 richting ZW

Detail van de concentratie paalsporen in kijkvenster sleuf 1

Spoor 3, sleuf 1: typisch voorbeeld van uitgeloozd spoor dat slecht zichtbaar is.

Spoor 9 uit sleuf 4 tijdens coupering: een duidelijke paalkern is merkbaar. Door bioturbatie en concretie van ijzeroer zijn deze slecht zichtbaar aan de oppervlakte.

